

BIZ ZO‘RAVONLIKKA QARSHIMIZ: MAKTAB MUHITIDA PSIXOLOGIK XAVFSIZLIKNI TA‘MINLASHNING DOLZARB MASALALARI

Qodirova Nasiba Samiyevna

Qashqadaryo viloyati Shahrisabz tumani 21-umumiy o‘rta ta‘lim maktabi psixologi (ish tajribasi – 30 yil)

ANNOTATSIYA: Mazkur maqolada maktab muhitida uchraydigan zo‘ravonlik holatlarining psixologik tabiatiga va ularni bartaraf etish usullariga alohida e‘tibor qaratilgan. O‘smirlik davridagi tajovuzkorlik va bulling muammosi bugungi kunda ta‘lim tizimidagi eng og‘riqli nuqtalardan biri bo‘lib qolmoqda. Muallif o‘zining 30 yillik amaliy tajribasidan kelib chiqib, maktab psixologining profilaktika jarayonidagi asosiy vazifalarini tahlil qiladi. Maqolada zo‘ravonlikka moyil o‘quvchilar va jabrlanuvchilar bilan ishlashning individual-psixologik strategiyalari bayon etilgan. Shuningdek, oila, maktab va mahalla hamkorligining bolalarda tolerantlik madaniyatini shakllantirishdagi ahamiyati ilmiy asoslab berilgan.

Kalit so‘zlar: zo‘ravonlik, bulling, psixologik profilaktika, o‘smirlik davri, Shahrisabz, maktab psixologi, tolerantlik, ijtimoiy himoya.

KIRISH

Inson huquqlari va bolalar erkinligini himoya qilish har bir davlatning ustuvor vazifasidir. Bugungi kunda O‘zbekiston Respublikasida olib borilayotgan islohotlar negizida ham "Inson qadri uchun" tamoyili yotadi. Biroq, jamiyat taraqqiy etgan sari o‘quvchi yoshlar o‘rtasida o‘zaro munosabatlarning keskinlashuvi, bir-biriga nisbatan psixologik yoki jismoniy tazyiq o‘tkazish holatlari uchrab turibdi. "Biz zo‘ravonlikka qarshimiz" shiori nafaqat tadbirlarda yangrashi, balki har bir pedagog va psixologning kundalik ish tamoyiliga aylanishi zarur.

Maktab - bu nafaqat bilim berish maskani, balki bolaning ijtimoiy shaxs sifatida shakllanish maydonidir. Shahrisabz tumanidagi 21-maktabda o‘tgan 30 yillik faoliyatim davomida shunga amin bo‘ldimki, agar o‘quvchi maktabda o‘zini xavfsiz his qilmasa, unda o‘zlashtirish va ijodiy rivojlanish jarayoni to‘xtaydi. Shu bois, maktabda sog‘lom psixologik iqlimni yaratish va zo‘ravonlikning har qanday ko‘rinishiga barham berish bugungi kunning kechiktirib bo‘lmas talabidir.

1. Maktabdagi zo‘ravonlik (bulling) va uning turlari

Zo‘ravonlik — bu bir shaxsning ikkinchi shaxsga nisbatan qasddan amalga oshiradigan jismoniy, ruhiy yoki iqtisodiy tazyiqidir. Maktab amaliyotida biz ko‘proq quyidagi turlarni uchratamiz:

Jismoniy zo‘ravonlik: Urish, turtish, buyumlariga zarar yetkazish.

Verbal (og‘zaki) zo‘ravonlik: Haqorat qilish, masxaralash, laqab qo‘yish.

Psixologik (bilvosita) zo‘ravonlik: Jamoatdan chetlatish, g‘iybat tarqatish, boykot qilish.

Kiberbulling: Ijtimoiy tarmoqlar orqali shaxsni kamsituvchi xabarlar yuborish.

2. Zo‘ravonlikning psixologik sabablari

Nima uchun bola zo‘ravonlikka qo‘l uradi? Ko‘p yillik kuzatuvlarim shuni ko‘rsatadiki, tajovuzkor bolalar ko‘pincha o‘zlari ham oilada yoki atrof-muhitda zo‘ravonlik qurboni bo‘lishgan. Ularda empatiya (o‘zgalar holatini tushunish) hissi past rivojlangan, hissiyotlarini boshqarishda muammolari bor. Jabrlanuvchi o‘quvchilar esa odatda tortinchoq, o‘ziga ishonchi past yoki jamoada qandaydir belgilari bilan ajralib turadigan bolalardir. Psixologning vazifasi har ikki tomonning ruhiy holatini o‘rganib, ziddiyatning tub ildizini aniqlashdir.

3. Psixologik profilaktika va amaliy tajriba

Shahrisabz tumanidagi 21-umumiy o‘rta ta’lim maktabida "Zo‘ravonliksiz maktab" modelini yaratish ustida ish olib bormoqdamiz. Mening 30 yillik tajribamda quyidagi metodlar samarali ekanligi isbotlandi:

"Ishonch qutisi": O‘quvchilar o‘zlariga nisbatan qilingan tazyiqlar haqida anonim tarzda xabar bera oladilar. Bu ko‘plab yashirin bulling holatlarini fosh etishga yordam beradi.

Tengdosh-tengdoshga metodikasi: Maktabda lider o‘quvchilardan iborat "Murosa guruhi" tashkil etilgan. Ular tengdoshlari o‘rtasidagi kichik kelishmovchiliklarni psixolog nazorati ostida hal qiladilar.

Individual suhbatlar: Zo‘ravonlikka moyil o‘quvchilar bilan "Agressiyani boshqarish" bo‘yicha treninglar o‘tkazish ularning jamiyatga moslashuvini yaxshilaydi.

4. Oila — tarbiyaning o‘chog‘i

Zo‘ravonlikka qarshi kurashda oilaning o‘rni 80 foizni tashkil etadi. Agar ota-ona farzandiga e‘tiborsiz bo‘lsa yoki uyda doimiy janjal bo‘lsa, bola buni maktabga "ko‘chirib o‘tkazadi". Shu sababli, maktabimizda ota-onalar uchun "Mening farzandim — mening baxtim" mavzusida doimiy seminar-treninglar o‘tkazib kelaman. Ota-onalarga farzandi bilan qanday do‘st bo‘lish, uning ichki olamini eshitish sirlari o‘rgatiladi.

Xulosa qilib aytganda, maktabdagi zo‘ravonlik muammosi faqat bir nafar psixolog yoki o‘qituvchining harakati bilan hal bo‘lmaydi. Bu — butun jamiyatning,

har bir fuqaroning mas'uliyatidir. 30 yillik pedagogik va psixologik faoliyatim menga shuni o'rgatdiki, mehr va e'tibor har qanday tajovuzkorlikni yengishga qodir.

Biz zo'ravonlikka qarshimiz deganda, nafaqat unga qarshi kurashishni, balki har bir bolaning qalbida tolerantlik, o'zaro hurmat va do'stlik tuyg'ularini tarbiyalashni tushunishimiz kerak. Shahrisabz tumanining 21-maktabi jamoasi o'quvchilarning har bir kuni shodu xurramlikda va xavfsizlikda o'tishi uchun barcha imkoniyatlarni ishga soladi. Zero, ertangi kunimizning egalari bo'lgan yoshlar ruhan sog'lom va ma'nan yetuk bo'lib voyaga yetishlari shart.

FOYDALANILGAN ADABIYOTLAR RO'YXATI:

1. O'zbekiston Respublikasining 2019-yil 2-sentabrdagi "Xotin-qizlarni tazyiq va zo'ravonlikdan himoya qilish to'g'risida"gi O'RQ-561-son Qonuni.
2. G'oziyev E.G'. "Psixologiya (Yosh davrlari psixologiyasi)". – Toshkent, 2010.
3. Karimova V.M. "Ijtimoiy psixologiya". – Toshkent, 2012.
4. Umarov B.M. "G'ayriijtimoiy xulq-atvor psixologiyasi". – Toshkent, 2013.
5. Kon I.S. "Psixologiya ranniy yunosti". – Moskva: Prosveshcheniye, 1989.
6. Sapaev V. "Maktabda bulling muammosi va uning yechimlari". – "Xalq ta'limi" jurnali, 2021-yil, 4-son.